

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 656

מסכת בכורות ל"ד-מ'

בס"ד, כ"ב כסלו תשע"ב

השבוע בגליון

- בעל "נתיבות המשפט" - העובר בשוגג על איסור דרבנן, לא עבר איסור!
- איסור "חפצא", ואיסור "גברא"
- האם אותה הסלע המבוקש שנים כה רבות

- המוהל הוותיק או האח הצעיר, מי קודם?
- מקח טעות שהקונה נהנה ממנו
- תחזיר את הקעקוע תקבל את הכסף...
- מכירה בשוגג של חפצים אסורים

דבר העורך

ר' לייב

בין שאר הפעילויות של בית המדרש למגידי שיעור הדף היומי, קיימת מחלקה העוסקת בפתיחת שיעורים בבתי ספר, תיכונים וריכוזי בני נוער, מתוך מטרה להנחילם את צוף התורה, להנעימם ממתקנות ולהרוותם בטל החיים.

אחד הפעילים הנמרצים במחלקת הנוער של מאורות הדף היומי, חוזר ומשנן באזני חבריו לפעילות: "אין אפשרות לשער עד כמה דברי התורה מחלחלים עמוק בנפשם פנימה, שהרי גירסה דינקותא, מי ידמה לה ומי ישווה לה!"

גירסה דינקותא.

לפני כמה שנים נפטר יהודי ישיש, ר' לייב ידובין ז"ל. הוא הלך לעולמו, לא לפני שהותיר רושם אדיר על יושבי בית המדרש שבעיר כרמיאל, אשר זכו לחוות בחזיון מדהים, נדיר ומפעים.

היה זה לפני כשש עשרה שנים, סיפר הרה"ג ר' אברהם צבי מרגלית שליט"א, רב העיר כרמיאל, את הספור המרתק, לטובת קוראי "מאורות הדף היומי". יהודי ישיש עשה את דרכו לעבר בית המדרש המרכזי בכרמיאל. היה זה בערב שבת קודש. יהודים עטופים בבגדי שבת התכוננו לקבלת שבת בבית הכנסת, בשעה שהאיש טיפס על מדרגות בית הכנסת, הניח את ידו בסילודין על מזוזת השער, הידק את כובע הצמר על ראשו, פתח את דלת בית המדרש והתיישב בשורה הראשונה, מול ארון הקודש.

בין קבלת שבת לתפילת מעריב, רב העיר נשא את דבריו בפני המתפללים, כאשר לפתע עיניו של ר' לייב החלו לשוטט על פני כתלי בית המדרש, וחישפו אחר דבר-מה. הוא הביט במזרח, התבונן בארון הקודש, הסב את פניו לעבר צד צפון וצד

דף לה/ב מימרא אמר

המוהל הוותיק או האח הצעיר, מי קודם?

ללומדי הגמרא ניתנת הזדמנות מיוחדת להיווכח במאמר הבא, כיצד הפוסקים הכריעו הלכות שונות, על ידי לימוד סוגיות תלמודיות שלכאורה, אין להן כל קשר לנידון שהובא לפנייהם.

תמיהה גדולה תמה "חכם צבי" בהבנת הגמרא, ומכחה הוא הגיע למסקנה בעלת השלכות מרחיקות לכת.

הגמרא עוסקת במומים שהתגלו בכור בהמה טהורה, ובאפשרויות השונות לחשש, כי המום הוטל בו בזדון, על ידי מי שעשוי להשתכר מהטלת המום. אחד המקרים הנידונים הוא, כאשר כהן עם הארץ, משמש כרועה של הבכור שהתגלה בו מום. הגמרא אומרת, כי אין לחשוש שהכהן הרועה הטיל בו את המום, מאחר שהוא אינו מצפה לקבלו, בדעתו כי בעל הבית יעדיף להעניקו לכהן תלמיד חכם [אם היה מצפה לקבלו, מתעורר חשד שהוא מטיל בו מום, כדי שכאשר הוא יקבלו כמתנת כהונה, יוכל לשחטו בכל מקום, ולא יצטרך לטרוח לבית המקדש].

והנה, כלל ידוע במתנות כהונה קובע, כי אם יהודי 'אימץ' לעצמו כהן שהוא מעניק לו את מתנות כהונה שלו, אותו כהן הופך ל"מכירי כהונה" והישראל אינו רשאי לתת את מתנותיו לכהן אחר (עיי' בבא בתרא כג"ב). מעתה, אם הכהן הרועה שבו הגמרא עוסקת, הוא "מכירי כהונה" של בעלי הבכור, בוודאי שהוא מצפה לקבל את הבכור, ויש לחשוש בו כי הוא הטיל בו מום. מדוע, איפוא, הגמרא אינה מסייגת את דבריה ומתנה את הסרת החשד מן הכהן, בכך שאינו "מכירי כהונה". אין זאת, מסכם "חכם צבי" (שו"ת סימן ע), אלא שמותר לזנוח "מכירי כהונה" לטובת מי שהוא תלמיד חכם, ולפיכך הרועה אינו בטוח כל עיקר שהבכור הנוכחי יגיע לידינו, אף על פי שאת הבכורים הקודמים הוא זכה לקבל.

נעבור כעת למקרה שהוצב לפני "חכם צבי".

היה יהודי אשר את כל בניו נהג למול אצל מוהל מסויים. ויהי היום, אבי הבנים מת, והותיר אחריו תינוק רך, שעדיין לא נימול. בהתקרב מועד הברית, ביקש המוהל הוותיק למול את הרך היתום, אך כנגדו התייצב אחיו הגדול של התינוק וביקש לקיים בעצמו את מצוות המילה. המוהל טען, כי מאחר שהאב נהג לתת לו למול את כל בניו, אין לנשלו מן המצווה, כדין "מכירי כהונה" שלאחר שנהגו לתת להם את מתנות כהונה, יש להמשיך לנהוג כן. ואילו הבן טען, כי זו היתה

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגיטל פרידמן הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הרה"ר **אהרן ליסטנברג** ז"ל

ב"ר חיים פנחס ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו תשס"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גישה סגל** ע"ה

ב"ר מנחם מנדל תלמוד ז"ל

נלב"ע כ"ב בכסלו תש"ן

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו ע"ד הר"ר **מנחם סגל** ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הילד **ערן יוסף קריאל** ז"ל

ב"ר אפרים שלמה שיבלחט"א

נלב"ע כ"ו בכסלו תשמ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו הרה"ר **אפרים קריאל** וזוג' מרת **שרה** שיחיו - קרית קרייניצי

חובה אישית של האב, ובהעדרותו אין לה כל תוקף. "חכם צבי" הסכים עם טענתו של הבן, תוך שהוא מעניק לה הסבר הלכתי נאות ומנומק: דין "מכירי כהונה" מבוסס על הפסוק (צפניה ג' ג') "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", שאין לו לאדם לשנות מדבריו, ומאחר שהורגל לתת לכהן מסויים, הרי זה כהבטחה שאין לחזור הימנה (עיין תוספות ב"ב שם, ע"פ הגמרא בבבא מציעא מט/א). ממילא, האב שהבטיח הוא זה אשר צריך לעמוד בדבריו, אך לא אחרים שמעולם לא הבטיחו כן.

"חכם צבי" מוסיף, כי מלבד זאת, קיימת סברה נוספת לצידו של האב.

אדם שיש לו ממון לצדקה ולפניו שני עניים, אחד מהם קרובו ואחד מהם תלמיד חכם, את מי מהם יעדיף? הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פרק ז' הלכה י"ג) כותב: "עני שהוא קרוב קודם לכל אדם". "חכם צבי" מצטט את דבריו וטוען, כי כוונת הרמב"ם היא, שהקרוב קודם גם לתלמיד חכם. משהגענו עד הלום, מסיים "חכם צבי", נחבר שלב לשלב ונגיע למסקנה, כי אם לגבי מצוות צדקה ממונית קרוב קודם לכל, קל וחומר שהדברים אמורים לגבי מצוות, שהרי אין לך צדקה גדולה מהענקת מצוות וגם בזו יש להעדיף את הקרובים... נמצא, שגם אם האב היה בין החיים, הוא היה רשאי למנות את בנו כמוהל, ולא היה נחשב כמדבר כזב ועושה עוולה (ועיין "שולחן ערוך" יו"ד סימן רס"ד סעיף א' ובט"ז ס"ק ה').

דף לז/א השוחט את הבכור ונדע שלא הראהו

מקח טעות שהקונה נהנה ממנו

דין תורה מעניין התרחש לא מכבר בפני אחד מבתי הדין. התובע והנתבע התדיינו ביניהם, על סברות ושיטות מן הראשונים ומן האחרונים, לא פחות.

תחזיר את הקעקוע תקבל את הכסף... מעשה שהיה כך היה. יהודי שלא היה מודע לאיסור כתובת קעקע, אשר לפיו יהודי אינו רשאי לקעקע צורות על גופו, פנה ליהודי אחר שעסק במקצוע זה, שגם הוא לא היה מודע לאיסור זה, וביקש ממנו שיאייר צורה מסויימת על גופו. ימים מספר לאחר ביצוע הטיפול, התובע התוודע לכך, כי הוא טומן בחובו מכשול הלכתי חמור, שכן, התורה אסרה על עשיית כתובות קעקע. או אז, התובע ביקש את כספו בחזרה, ואילו הנתבע טען, השב את שקיבלת, ואחזיר לך את כספך... לא. למען האמת הוא לא טען זאת, או יותר נכון, הוא לא היה צריך לטעון זאת. שכן, בבסיסו של דין תורה שכזה תלויה ועומדת הטענה, כי כל עוד הלקוח נהנה מן החפץ שנרכש על ידו, מה לו כי ילין.

עם מי הצדק, ומה פסק בית הדין? על כך בהמשך. תחילה נפתח בגמרא.

כאשר אדם רוכש חפץ, הוא והמוכר יודעים, כי אם ימצא בו פגם, המקח בטל. או אז, הקונה יחזיר את החפץ לידי המוכר, וזה ישלשל לידיו את דמיו. ואילו במקרה שהקונה השתמש בחפץ ונהנה ממנו, עליו לקזז מדמי המקח את דמי הנאתו, כפי שאדם שאכל פרי מתוך מחשבה שהוא שלו, צריך לשלם לבעליו את דמי הנאתו (אף במקום שאין עליו חיוב גזילה, עיין כתובות לב/ב ובתוספות שם, ובבבא קמא קיב/א).

מכירת בשר בכור שלא נבדק אם יש בו מום: המשנה עוסקת בברנש שלא שעה לדברי חכמים, ומכר בשר בכור בטרם הראהו לחכם שיבדוק אם יש בו מום אם לאו. מצבו של הבכור מוגדר כספק, שכן אין יודעים אם להאמין לבעל הבהמה הטוען שהיה בו מום, ולפיכך יש לקבור את בשרו. המוכר, קובעת המשנה, יחזיר לקונה האומלל את כל כספו, הן אם הבשר כבר נאכל על ידו, והן אם הוא לא נאכל על ידו.

שני חלקים במקרה שלפנינו. הכל יודו ויבינו, כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הבשר שטרם נאכל על ידו, שכן, עליו לקבור אותו ואין לו בו כל שימוש, ואין זה שונה מכל עסקה הבטלה עם היוודע העובדה, כי החפץ הנרכש אינו בר שימוש. ברם, מה לגבי הבשר שהקונה כבר בישל וסעד בו את לבו. כלום הקונה לא השתמש בחפץ הנרכש, האם הוא לא נהנה ממנו? מדוע על המוכר להשיב לו את כל הדמים, הן יש לקזז את דמי הנאת הקונה.

ובכן, שתי גישות חולקות בנידון.

קנס מדרבנן: רש"י ("ד"ה 'יוחזיר להם הדמים') כותב, כי חכמים חייבוהו להחזיר את הדמים משום קנס. הוי אומר, חכמים קנסו את המוכר לשלם לקונה את מלא הסכום, בלא קיזוז דמי הנאתו, לבל ישוב לזלזל בתורת ישראל.

הנאה מאיסור אינה הנאה: ואילו הסמ"ע (יו"ד סימן קי"ט ס"ק כ"ה) נותן טעם נוסף. לדבריו, אין להחשיב את הקונה כמי שנהנה מאכילת הבשר, שהרי יהודי כשר הוא, וכלום לא היה נהנה יותר, לו היה נמנע מאכילת הבשר הלאה? ודאי, הוא קובע, שהנאתו אינה קרוייה הנאה כלל, וממילא אינו נחשב כמי שהשתמש בחפץ ואין צורך בקנס.

מכירה בשוגג של חפצים אסורים: ההשלכה ההלכתית הבולטת שבין שתי הגישות היא לגבי מכירה בשוגג של מאכלים או חפצים אסורים, שבמקרה זה אין כל עילה לקנוס את המוכר, ויש

דרום, עד שמבטו התמקד בקיר המערבי של בית הכנסת, בו ממוקם ארון ספרים גדול, הנושא על מדפיו ספרים לרוב.

הוא התרומם ממקומו והחיש את צעדיו לעבר ארון הספרים. עוד בטרם קרב אל הארון, הוא הושיט את ידו מרחוק, בנסיון לגעת בהם. סוף סוף הוא עמד ליד ארון הספרים, הביט בהם בחרדת קודש, ודוק של דמעות כיסה את אישניו. ידיו רפרפו באיטיות על פני כריכות הספרים, כמו יש בהם חשמל סטטי, ורטט של התרגשות הרעיד את גופו.

בעדנת קודש הוא החל ללטף את הספרים הקדושים. ספר אחרי ספר, כריכה אחרי כריכה. כה צעד באיטיות, מדף מדף, עמוד עמוד, עד שהגיע למדף שעליו הונחו כרכי התלמוד הבבלי. אור זרע על פניו. ש"ס וילנא. הוא נשא את שתי ידיו פרס את זרועותיו וחייב את הכרכים הגדולים, ברר אותם אחד אחד, עד שמצא את מבוקשו, מסכת יומא.

בידים רועדות הוא שלף את הכרך הגדול מן הארון, החזיקו צמוד ללבו וצעד עמו לעבר הספסל הקרוב, שם התיישב ופתח את הכריכה הגדולה ודמעות זלגו מעיניו. אצבעותיו רפרפו על פני הדפים. הנה והנה, ימינה ושמאלה, אחורה וקדימה. לרגעים היה נדמה כאחד מל"ו צדיקים, החוזר על תלמודו בזמן קצר, ותכף ישוב לאלמוניותו.

הדרשה הסתיימה, התפילה גם כן, והיהודי הישיש פנה אל הרב לברכת "גוט שאבעס", וסיפר, כי הבוקר, יום ו', הוא יצא בטיסה ישירה מויטבסק שבברית המועצות, ושוכן במרכז קליטה סמוך לבית הכנסת, ומיד עם בואו הוא פנה לתור אחר בית כנסת לתפילת השבת. לאחר מכן הוא החל להנצל. סליחה, אמר, אני מבקש סליחה, שקמתי באמצע הדרשה לארון הספרים, אבל הייתי מוכרח, פשוט לא הייתי מסוגל להתאפק.

הנוכחים במקום הבינו כי לפניו סיפור מעניין. הם התיישבו בניחותא, ר' לייב במרכזם, ואת אשר הם שמעו באותו ליל שבת, הם לא ישכחו לעולם. **הייתי** ילד קטן, החל הישיש לספר את סיפורו המרגש. היה זה לפני יותר משבעים שנה. התחבאנו עם המלמד בפית מרתף באחד הבתים שברחוב מגורי, אי שם בברית המועצות, ולמדנו תורה. **אהבתי** את המלמד שלי, כה חביבתי אותו, הוא היה נראה כמו רב, עם זקן לבן ופנים מאירות, וכל מה שהוא רצה היה ללמוד איתנו תורה.

למדנו גמרא, ואני, איך לומר, היה לי כשרון לא רע, אגוטע קאפ. התקשתי בשאלה, לא הבנתי, והרבי התחיל לסובב את כפתו הגדולה, כמנהגו בשעה שהיה מהרהר. הוא הספיק לומר לי, "אה, לייבלה, קושיה נהדרת", כאשר נשמעו פסיעותיהם ההולמות של פורעים חוליגאנים. הם דפקו, חבטו ושברו, הוציאו אותנו החוצה בכח הזרוע, והוא המלמד, שאת שמו כבר איני זוכר, צעק לעברי, לייבלה, לייבלה, התשובה לשאלה שלך נמצאת במסכת יומא בדף...

מאותו יום ואילך, לא ראיתי צורת גמרא. רוסיה הסובייטית השילה ממני את התפאורה היהודית, הפכתי לרופא בכיר, התרחקתי מקיום המצוות, והיום, היום, באמצע הדרשה, פתאום, נזכרתי בשאלה, השאלה שלי, של לייבלה, שיש לה תשובה במסכת יומא.

אתה מבין, כבוד הרב? חיכיתי שישים וחמש שנים לקבל תשובה על השאלה שלי, לא הייתי מסוגל לחכות אפילו שנייה אחת. בו ברגע שנזכרתי כי בבית הכנסת יש ש"ס, ובש"ס יש מסכת יומא, ובמסכת יומא יש תשובה לשאלה של לייבלה, הילד מהעיירה שלמד תורה עם הרבי, כלום יכול הייתי לשבת על מקומי?

הוא סיים את דבריו ופרץ בבכי מר. ר' לייב ידובין זכרונו לברכה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

פנינים

דף לז/ב אפילו יש שם כ"ג אינו נשחט אלא עפי" מומחה

כהן גדול ומלומד קטן

במשנה מבואר, כי אם נפל בבכור מום גלוי, מובהק וברור, ג אנשים רשאים להיתרו אפילו שאינם מומחים. רבי יוסי חולק ואומר כי גם אם יעמדו עשרים ושלושה אנשים ויצהירו כי נפל מום בבכור, אין בכך דין, אלא יש צורך במומחה דווקא, וכה אומר רבי יוסי: "אפילו יש שם כ"ג אינו נשחט אלא על פי מומחה".

במבוא לספר "העקוב למישור" (טו) כותב: כבר היה מעשה במלומד אחד שתרגם את המשנה כאן - שאפילו יש שם **כהן גדול** אינו נשחט אלא על פי מומחה...

אכן, אין כאן לא כהן גדול ולא מומחה...

דף לז/א על אלו מומין

מם - מום

פסוק יש בתורה, שכל מילותיו מסתיימות באות **מ** (וישלח לב/טו): "עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואלים עשרים".

בעל הטורים (שם) מבאר, כי רמז רמזה תורה, שכל אלו בעלי **מומים** היו: מם - מום. וכל כך למה? - כדי שעשו הרשע לא יקריבם לעבודה זרה...

דף לז/ב יכול יפד על מום עובר

אהבת תורה

בסוגיינו מבואר, כי בכור אינו יוצא מקדושתו על ידי מום עובר, אלא על ידי מום קבוע בלבד.

כקדמה לפרקנו ישמשו דברי החפץ חיים זצ"ל (בספרו "תורת הבית", פ"ז) על אודות אהבת התורה ועמלה: "לך נא וראה גדול יגיעתם לתורה, שאפילו להשיג איזה פרט קטן שנחסר להם היו מתרצים להתבזות בתכלית הבזיון, ואף כדי להשיג הפרט ההוא".

וכדאיתא בגמרא (סנהדרין ה/ב): "אמר רב, שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועי בקר כדי לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר".

הרי שאפילו בעבור ידיעה קטנה היה מתרצה להתבזות ולדור אצל אנשים פחותים משך זמן רב, שאפילו לשאר בני אדם היה דבר זה בזיון גדול, וכל שכן לאיש רום המעלה כרב. אכן, בשביל חביבות התורה היה מתרצה על הכל.

ואנו, בעונותינו הרבים, שנחסר לנו ידיעת כל התורה קשה לנו לפעול בעצמנו ליסע מביתנו לאיזה מקום תורה כדי להשיגה, ואפילו מי שמתרצה לנסוע - הוא מקפיד שיהיה מוזון דרך כבוד דווקא...

אין זאת כי אם שאין אנו מכירים את גדול ערך קדושת התורה! - - -

להתבונן על המקרה מן הזווית הממונית בלבד. לפי השיטה הראשונה, הקונה שאכל את המאכל, או השתמש בחפץ, מיצה את ההנאה המושלמת ממנו, ויש לקזז את דמיה מדמי המקח המוחזרים לו (ש"ך י"ד סימן קי"ט ס"ק כ"ה). ואילו לפי הסמ"ע, הקונה לא נהנה כלל, והוא רשאי לדרוש את מלא כספו בשנית.

נשוב לבית הדין ולשני המתדיינים על כתובת הקעקע.

במקרה דנן, באנו למחלוקת בין שתי השיטות הנזכרות. שכן, לפי השיטה הראשונה, שחכמים קנסו את המוכר במזיד בכור שלא נבדק, במקרה שלפנינו הנתבע לא עשה את האיסור במזיד, שהיה סבור שהוא מותר, וחכמים לא קנסו אלא את המזיד. ואילו לפי הסמ"ע, אין זה משנה אם הנתבע עשה את שעשה בשוגג ובמזיד, לעולם מקח טעות יש כאן, ועליו להחזיר לתובע את כספו.

דף לז/א, השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טרפה

בעל "נתיבות המשפט" - העובר בשוגג על איסור דרבנן, לא עבר איסור!

את המאמר הנוכחי נפתח בציטוט הלכה של הרמב"ם המדוברת רבות בספרי האחרונים.

החילוק בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן: הרמב"ם פוסק (הלכות מכירה פרק ט"ו הלכה י"ד): "המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור, פירות ונמצאו טבלים, יין ונמצא יין נסך, מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים, וכן כל המוכר דבר שאסור לאוכלו מן התורה כך הוא דינו... אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מדברי סופרים, אם היו הפירות קיימים מחזיר את הפירות ונוטל את דמיו, ואם אכלן אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום". לדעת הש"ך (י"ד סימן קי"ט ס"ק כ"ז), כוונת הרמב"ם היא, שאם הקונה אכל את המאכל שאסור מדרבנן, המוכר אינו צריך להחזיר לו מאומה מדמי החפץ.

הבה נעמוד על הדברים שלב אחר שלב.

המחסר מממון חבירו להנאתו, משלם כדמי הנאתו: הלכה זו של הרמב"ם מושתתת על כלל בדיני ממונות הקובע, כי המחסר מממון חבירו לצורך הנאתו, משלם לפי ערך הנאתו ולא לפי חסרונו בעל הממון. כלומר, הנהנה מממון חבירו, וחבירו לא נחסר מאומה, אינו צריך לשלם - זה נהנה וזה לא חסר (עיין בבא קמא כ"א, ו"שולחן ערוך" ח"מ סימן ש"ס סעיף ו'). ברם, אם בעל הממון נחסר קמעא, אזי, על הנהנה לשלם את מלא דמי הנאתו, ולא רק כפי שיעור חסרונו של בעל הממון (עיין כתובות ל/ב תוספות ד"ה "לא").

זוהי הסיבה לכך שהרמב"ם הורה, שהקונה אשר אכל את המאכל שאסור מדרבנן, אינו רשאי לדרוש החזר חלקי בטענה שמאכל שאסור מדרבנן שווה פחות ממאכל שאינו אסור, שכן, הנאתו היתה מושלמת, וכאמור, הנהנה מממון חבירו, משלם כדמי הנאתו, ולא כדמי חסרונו.

ללא ספק, קשה, כמעט בלתי אפשרי, לקרוא על כך, שאדם שאכל מאכל שאסור מדרבנן, נחשב כמי שמיצה את הנאתו מן המאכל, עד כדי כך, שאינו רשאי לדרוש אף לא פרוטה מן הסכום ששילם על החפץ. הרי הוא שילם עבור מאכל כשר, וכעת הוא נהנה באופן פגום, מדוע, איפוא, הרמב"ם לא שקלל את ההנאה הפגומה בתוך מכלול הנתונים, ולא הורה כי על המוכר להחזיר לקונה את דמי הסכום המהווים את ההבדל שבין הנאה צרופה להנאה פגומה.

גאון ישראל, בעל "נתיבות המשפט" (סימן רל"ד ס"ק ג'), נכנס אל לב לבה של השאלה העצומה, ויצא הימנה עם חידוש עצום ורב עוד יותר, שעורר סערה תורנית שלא נודעו כמותה.

איסור "חפצא", ואיסור "גברא": העובר על איסור דרבנן בשוגג, קבע "נתיבות המשפט", אינו עובר על כל איסור! שכן, יש הבדל מהותי בין איסור מן התורה לאיסור מדרבנן. מאכל האסור מן התורה, אסור בעצמותו, איסור "חפצא". ברם, כאשר חכמים הורו ליהודי, אל תאכל מאכל פלוני, הם הטילו עליו, על היהודי, איסור "גברא", שלא ימרה את פיהם, כמאמר התורה "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", אך המאכל לא הפך למהות אסורה. מעתה, כאשר יהודי עובר על איסור דרבנן, הוא נתבע על כך שהמרה את פי חכמים, אך אין זה נחשב שאכל מאכל אסור (עיין "שערי ישור" שער א' פרק י' ותורת חסד שם).

לפיכך, המוכר מאכל האסור מדרבנן אינו נתבע להשיב לקונה את דמי המאכל שכבר נאכל, שכן, הקונה שאכלו בשוגג, נהנה ממנו ולא עבר על כל איסור! מה יתאוון הקונה? (ועיין "מחנה אפרים" הלכה אונאה סימן כ"ו, וב"דברי חיים" נזק"מ סימן א').

כדי לקבל את הרושם הנכון על התגובה הרחבה לה זכה חידושו, די אם נציין, כי בספרי ההלכה והפסיקה ניתן למנות שתיים עשרה תמיהות, שונות זו מזו. אחת מהן קשה ופשוטה: נפסק להלכה (י"ד סימן קכ"ג סעיף כ"ו ברמ"א), כי השותה בשוגג יין גויים, האסור מדרבנן, צריך כפרה. לפי בעל "נתיבות המשפט" אין זה מובן, שכן, לא עבר כל עבירה, ששוגג היה.

האחרונים מעניקים הסבר נפלא לביאור דברי הנתיבות, כי אינו מתכוון בדבריו לכל מקרה של שוגג, אך מחמת חוסר מקום איננו יכולים לפרסו במסגרת זו.

צעילוי נשמת

מרת **ברכה כץ** ע"ה

בת ר' פנחס שתול ז"ל

נלב"ע כ"ד בכסלו

תנצב"ה

הונצחה ע"י התנה ובתה

ר' דוד ויהודית יפה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גיטל בריל** ע"ה

בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל

נקטפה כ"ג בכסלו תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **דוד שיינברג** הי"ד

ב"ר משה ז"ל נלב"ע הנוכה תש"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת בורק שיחיו

דף לז/ב-לח/א

האם אותר הסלע המבוקש שנים כה רבות

כידוע, קיימות שתי שיטות לחישוב שיעורי חז"ל בטפח, אמה, אגודל, רביעית, כזית, כביצה ועוד. המחלוקת קיימת שנים רבות, אך בדור האחרון היא נודעה כמחלוקת "חזון איש" ו"צ"ל והגאון רבי חיים נאה זצ"ל, משום ששני האישים הדגולים כתבו על נושא זה ותרגמו את השיעורים לפי המידות הנקוטות בזמנינו. לשם הדגמה נציג את הטפח, שלפי "שיעור חזון איש" הוא 9.6 ס"מ ולפי "שיעור רבי חיים נאה" הוא 8 ס"מ. בשיעור טפח בלבד, ההבדל אינו בולט כל כך, אך הוא גדל והולך ככל שמתרבה השטח שיש למדוד.

ספרים רבים נכתבו לבירור השיטות, הוכחות, דחיות, ראיות, קושיות ותירוצים, מן המשניות, מן הגמרא ומן המדרשים.

סלע נירונית: אחת ההוכחות, לכאורה, שנחשפו בשנים האחרונות ממש, לא עלתה לפני כן על שולחן הפוסקים, מן הסיבה הפשוטה - היא התגלתה רק לאחרונה. במה דברים אמורים? בסלע נירונית, המוזכר בגמרא.

חז"ל השתמשו מספר פעמים במטבע בשם סלע, כדי לציין גודל מסויים. בגמרא (חולין נב) נאמר, כי "נקדרה כסלע טריפה, שאם תמתח תעמוד על טפח". גמרא זו מתייחסת לשיעור חור באבר של בעל חיים, שמחמתו בעל החיים נחשב טריפה. בעלי התוספות (ד"ה "לכשתמתח"), והרא"ש (פרק ג' סימן ל"ג), מפרשים, כי קוטר הסלע המדובר הוא שליש הטפח.

לו רק היינו מצליחים לאתר את הסלע המדובר, מיד היתה מונחת לפנינו מידת הטפח המדוייקת. דא עקא, שקיימים שבעה סלעים שונים, בעלי מידות שונות, החל מסלעיו של אלכסנדר מוקדון, אשר מלך בראשית ימי בית שני, וכלה בסלעים שהוטבעו על ידי מלכות הסאסאנים הפרסית, אשר שלטה בבבל בימי האמוראים, ולכל סלע צורה שונה.

ברם, דברי הגמרא משלימים את התמונה. רב נחמן אומר, כי הסלע המדובר על ידי חז"ל, קטן מ"סלע נירונית". בשנים האחרונות נמצאו אלפי סלעי נירונית, סלעים שהוטבעו על ידי נירון קיסר שמלך בשלהי תקופת בית שני. על כל סלע מוטבעת דמותו של נירון קיסר, בתוספת הכיתוב "נירון אוגוסטוס" מצידה האחד, ובצידה השני מוטבעת דמות עיט וענף עץ דקל. רבים מן הסלעים מוצגים במוזיאונים שונים ברחבי העולם, וקוטלגו בקטלוגים לענייני מטבעות עתיקות. היקפו של סלע זה הוא שמונה ס"מ בקירוב.

חשיפה זו, מסייעת, לכאורה, לשיעור הגר"ח נאה זצ"ל, והיא נידונה רבות בבתי המדרשות ובספרות ההלכתית (עיין בכל הנ"ל בספר "מידות ושיעורי תורה" עמוד י"ז, קנ"ט-קס"ו, ושם בעמוד קס"ה תמונת סלע נירונית בגודל מדוייק. ועי"ש עמוד ק"ס בהערה, שנמצאה גם סלע נירונית בקוטר 2.8 ס"מ שהיקפו כ- 8.8 ס"מ, ועי"ש בעמוד י"ז שלא נמצא סלע נירונית גדולה מזה). אולם, אין להתעלם מן העובדה, כי רש"י (שם), חולק וסובר שמדובר בסלע שקוטרו שני שליש הטפח, ומכאן שסלע הנירונית שנמצא, אינו תואם לסלעים שחז"ל השתמשו בהם כדוגמא [ע"ע בשו"ת רבי עזריאל הילדיסימר זצ"ל חלק א' סימן ר"י שאין לסמוך על ראיות ממתבעות עתיקות. ועיין בספר "מידות ושיעורי תורה" בהקדמה מש"כ ע"ד].

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת בכורות דף ל"ג • שבת קדש כ"א בכסלו

מחלה ברפח

בְּאֲמָצַע הַלַּיְלָה שָׁמַע מֹשֶׁה חֲרָחֳרִים עוֹלִים מִן הָרֶפֶת. הַחֲרָחֳרִים הִלְכוּ וַגְּבְרוּ. הוּא קִפֵּץ מִמִּטָּתוֹ, עָלָה עַל סוּסוֹ וַדָּהַר בְּמַהֲרֹת אֶל הָרֶפֶת, הַדְּלִיק אֶת הַעֲשָׂשִׁיּוֹת וְעִינָיו חֲשָׁכוּ. עֲשָׂרוֹת פְּרוֹת הָיוּ מְטוֹלוֹת עַל הַקֶּרֶקַע, וְנֶאֱמָרוּ וְנֶאֱמָרוּ, רְאוּ עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן סוֹבְלוֹת. הוּא הִעִיר אֶת מִשְׁרְתּוֹ וַצֹּהַ עֲלָיו לְהַזְעִיק בְּמַהֲרֹת אֶת רוּפָא הַבְּהֵמוֹת מִן הַכֶּפֶר הַסְּמוּיָה.

לְאַחַר בְּדִיקָה קְצָרָה קָבַע הַרוּפָא: הַבְּהֵמוֹת לָקוּ בְּמַחְלָה שֶׁהַתְּרוּפָה הִיחִידָה לָהּ הִיא הַקִּזָּת דָּם. אִם יִקְיֹזוּ מִהֵן דָּם הֵן תִּרְפָּאֵנָה. מֹשֶׁה הוֹרָה לְרוּפָא לְבַצֵּעַ אֶת הַמְּלֶאכֶה, אֲךָ הִזְהִיר אוֹתוֹ: בְּעֶגְל הָרֶךְ, שֶׁנִּמְצָא שָׁם בְּצַד, אַל תִּיגַע עַד שֶׁאֲשָׂאֵל אֶת הָרֶב. הוּא בָּכָר!
מֹשֶׁה יָדַע שֶׁהָרֶב עָרַג גַּם בְּחֻצוֹת לַיְלָה וְשׁוֹקֵד עַל תַּלְמוּדוֹ, וְאָכַן אוֹר גַּר בְּקַע מַחְלוֹנוֹ שֶׁל הָרֶב שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ בְּלַמּוּד תּוֹרָה.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חיגי:
1700-500-151
חודש היכרות חינם

אלפי ילדי ישראל כבר התחילו את הצעדים הראשונים בעולם של לימוד עם שלושת החלקים של

ספר מאורות הדף היומי לילדים

קטעים נבחרים מתוך הדף היומי, משולבים במעשיות חז"ל, ערוכים וכתובים בצורה מאירה ופשוטה לילדי החמד בליווי איורים מרהיבים.

השילוב המושלם לדמי החנוכה! מתנה עם לימוד והנאה

לפרטים והזמנות: **1-700-500-151**
להשיג בחנויות הספרים

